

H Ú S Z É V S Z E G E D Z E N E I É L E T É B Ő L

Még alig ült el az ágyúk zaja, amikor Szegeden 1944 október havában, néhány nappal a város felszabadulása után, megnyiták a színház kapui. Az ország első — bár rövid életű — szabad napilapja, a Szegedi Népakarat hírül adta: „*Szombaton délután 3 órai kezdettel indul meg a Városi Színházban a színelőadások sorozata.*” 1944. október 28-át írtunk akkor. Milyen műsorszámok szerepeltek az első, már történelmi emlékü „színelőadáson”? Dankó-nóták cigányzenekarral, operettáriák, operaáriák, bűvészmutatványok, Ady Endre és József Attila költeményei, magyar táncok, orosz táncok stb. . .

A várost megedzették a csapások, s történelme során többször bebizonyította, hogy milyen gyorsan heveri ki a károkat, milyen gyorsan regenerálódik. Szegeden rejtőzött a nyilasok elől *Pataky Kálmán*, a világhírű tenorista és apósa, *Beregi Oszkár*, a nagynevű színész. Mindketten nyomban bekapcsolódtak a művészi élet újjászervezésébe, és itt már egyik rendezvény követte a másikat, amikor az ország kétharmadában még tombolt a háború.

Az összes vidéki színházak közül Szegedét államosították először (1945), és mindjárt két tagozat létesült: prózai és operai. Ekkor kapta új nevét: Szegedi Nemzeti Színház. Első igazgatói *Lehotay Árpád* és *Vaszy Viktor* voltak.

Kezdetben mind a prózai, mind az operai előadásokat buzgón látogatta a közönség, de hamarosan az operák váltak népszerűbbékké. Ma már talán kevesen emlékeznek rá, hogy az 1940-es évek végén Mozart, Verdi és Puccini operái mellett a Tannhäuser és Lohengrin is előadásra került *Simándy Józseffel* a címszerepben, aki itt kezdte pályafutását. A prózai előadások jelentősége a fokozatosan kialakuló személyi kultusz korszakának súlyos művészetpolitikája következtében csökkent. Más városokban, ahol nem működött opera, sokkal könnyebben sikerült a közönséget megnyerni a színház számára, mint Szegeden, ahol Mozart, Verdi, Wagner, Puccini művei mellett nem jutott tér az új, sokszor szektáns, dogmatikus szellemben készült daraboknak.

Az ellentmondást, sajnos, úgy oldották meg, hogy felosztatták az operai tagozatot, Vaszy Viktort menesztették, az énekesek zöme szétszéledt, a díszletek, kosztümök, kellékek nagy része elkallódott, és felmérhetetlen károk keletkeztek.

Az 1950-es évek közepén — a személyi kultusz bukása után — azonban már megszólaltak Verdi, Puccini művei, sőt a Don Juan és a Fidélío is bemutatásra került, vidéki városban először!

A Szegedi Nemzeti Színház történetében újabb fordulatot jelentett, amikor Vaszy Viktor 1957-ben ismét átvette a színház vezetését. Az azóta eltelt idő már a fiatalabb nemzedék emlékezetében is elevenen él. A színháznak sajátos profilja alakult ki, amely mindenekelőtt abban különbözik más vidéki színházak arculatától, hogy nem a főváros műsorpolitikáját utánozza, hanem egyéni úton jár. Nem azokat a darabokat, operákat mutatja be elsősorban, amelyek Budapestet már sikerrel megjárták, hanem kevésbé ismert alkotásokat tűz műsorra. Igaz, hogy az elmúlt évek operaelőadásainak színvonala ingadozott, s kiváló teljesítmények közé fogyatékos előadások is vegyültek (*Végzet hatalma*, *Tannhäuser*), a műsorpolitikáról mégis csak elismeréssel szólhatunk. Az opera terén számos újdonsággal lepték meg a közönséget.

Emeljünk ki néhány példát. *Verdi Nabuccó*-ja a múlt század 60-as éveiben került előadásra Budapesten; a *Szicíliai vecsernyé*-nek ezt a változatát a fővárosi közönség sohasem hallhatta; *Puccini Nyugat lánya* utoljára az 1940-es években került színre a pesti Operaházban. Folytassuk a sort modern operákkal: *Cikker Bajazid bég-je*, *von Einem Danton halála*, *Prokofjev Eljegyzés a kolostorban* és a *Három narancs szerelmese* c. művei Magyarországon mindmáig csak a Szegedi Nemzeti Színházban szólaltak meg.

Az elmúlt évtizedek legértékesebb zenei-színházi teljesítményei közé tartozott *Glinka Ivan Szuszanyin*-jának előadása. Ez az alkotás ihlette Muszorgszkij népdrámáit, s ennek az operának a nyomán dolgozták ki az orosz „Ötök” művészi programjuk uralkodó elveit. *Békés András* rendezői munkáján meglátszottak gon-

dos előtanulmányai. Az operát a Moszkvai Nagyszínház előadásában látta Sztanyiszlavszkij tanítványának, *Batarov*-nak a rendezésében, aki személyes beszélgetések során is beavatta a fiatal magyar rendezőt a mű világába, társadalmi hátterébe és alakjainak jellemvonásaiba.

Békés András erőteljesen domborította ki a két egymással szemben álló tábor társadalmi és erkölcsi ellentéteit: egyrészt Zsigmondot, a fennhéjázó, kegyetlen királyt és kalandor, hódító katonáit, másrészt a hazáját védelmező orosz nép és Ivan Szuszanyin önfeláldozó bátorságát. Ha a második felvonásban Zsigmond király udvarának pompája tárult elénk, s csillogó ruhájú udvarhölgyek, dolyfős lovagok mulatoztak, a következő felvonásban Ivan Szuszanyin egyszerű otthona, puritán jellege és esküvőre készülő lányának szelíd, de elszánt alakja bontakozott ki, aki dalolva farag lándzsát, hogy ő is részt vegyen a harcban. A rendezés hitelesen és látványosan elevenítette fel a XVII-ik századi Oroszország egyik véres korszakát, amelynek hátterében ott találjuk az ál-dimitrijeket, cárgyilkosokat, kegyetlen bojárakat. A kitűnő gárda élén a címszerepet alakító *Szalma Ferenc* állt, aki hangban és játékanak minden gesztusában megrendítő erővel formálta meg Szuszanyint. Alakítása még sokáig él a szegedi közönség emlékében. Az előadás lendületét, drámai sodró erejét és aprólékos kidolgozását Vaszy Viktor vezénylése biztosította.

Szorosan a színház működéséhez kapcsolódik a *Bartók Béla filharmoniai zenekar*, amelyet az elmúlt évek során számos külföldi karmester vezényelt, közöttük világhírű mesterek is, mint *Carlo Zecchi*. A filharmoniai zenekar munkáját a Szegedi Zenebarátok kórusa is támogatja, s együttműködésük révén születtek olyan szép produkciók, mint *Honegger Dávid király* című oratóriumának és a közelmúltban *Bach János passiójának* előadása.

Szeged kulturális életének megvoltak a hagyományai. Közismert, hogy itt élt Móra Ferenc és Juhász Gyula, s már a két világháború között nivós szabadtéri játékok folytak. De a felszabadulás előtti időben a különböző zenei vállalkozások legtöbbször egyéni kezdeményezésből, magántőkére támaszkodva, rendszertelenül, ötletszerűen létesültek. Az elmúlt húsz év hatalmas fejlődése elsősorban onnan ered, hogy tervszerűség uralkodik, és a város zenei élete egységgé kovacsolódott.

Ennek az egységnek az alapja a *zenepedagógia*. Városunkban a zeneoktatás szintén közvetlenül a felszabadulás után, 1944 novemberében indult meg; 1947-ben már Állami Konzervatórium működött, majd az 1951-es zenei reform alapján két intézmény létesült, az alsóbb tagozatú *Liszt Ferenc Állami Zeneiskola*, és a felsőbb tagozatú *Zeneművészeti Szakiskola*. A zeneiskolának azok a tehetséges növendékei, akik zenei pályára készülnek, a Szakiskolában folytatják tanulmányaikat, s ha elvégezték, sok esetben éppen a színházban vagy a filharmoniai zenekarban helyezkednek el. Jelenleg a Szegedi Nemzeti Színház zenekarának és énekkarának több mint 50%-a a szakiskola növendékeiből került ki. Akik viszont tanári oklevelet szereznek, legtöbbször Szeged zenei körzetéhez tartozó zeneiskolákban vállalnak tanári állást. Az 1951-ben életbe léptetett reform óta a szakiskola 105 tanári oklevelet, 129 végbizonyítványt adott ki, és három vármegyét látott el tanárokkal. Nem ritka eset, hogy a szakiskolában diplomát nyert hallgató a zeneiskola tanára lesz, tehát oda tér vissza pedagógusként, ahol gyermekkori tanulmányait kezdte.

Ez az egészséges körforgás — a zeneiskolától a szakiskolán át a színházig — biztosítja a város zenei életének egységét, amelyet személyes ellentétek sem tudnak megbontani. De ez a tervszerűség csak az elmúlt húsz év során bontakozott ki fokozatosan, amióta már nem ötletszerű magánvállalkozások serkentik Szeged zenei életét, hanem állami intézmények működnek és kölcsönösen támogatják egymást.

A szakiskola pedagógiai eredményeit fényesen bizonyítja, hogy ez év elején a televízió „Muzsikus fiatalok” zenei vetélkedőjén az ország hat szakiskolája közül (Budapest, Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs, Szeged) a Szegedi Zeneművészeti Szakiskola szerezte meg a második helyezést, biztos győzelmet aratott a többi négy vidéki szakiskola felett, s csak egy hajszál választotta el attól, hogy nem kerekedett a budapestiek fölé.

Az elmúlt húsz év kimagasló művészi eseményei közé tartozik a *szabadtéri játékok felújítása*. 1959-ben kezdődtek, és azóta európai hírre tettek szert, s mind az országból, mind messze külföldről nagyszámú közönség látogatja. Az előadások művészi értéke természetesen eltérő. Kifogást lehet emelni egyes alakítások, műsordarabok, rendezői koncepciók ellen, a játékok a maguk egészében azonban rendkívüli horderejűek. Kirobbanó sikert aratott az *Aida*. A Szezi-csatorna megnyitására ünnepségeire készült Verdi-opera számára ideális környezet a szegedi

Dóm tér. (Az első felvonás második képe Ftah isten memfiszi templomában játszódik, a harmadik felvonás Izisz temploma mellett a Nilus-parton, a záró kép a templom sziklasírjában.) *Mikó András* rendező leleményesen aknázza ki a környezet lehetőségeit. A Ftah-templomban imádkozó és vallásos táncot lejtő papnők ruhái gyönyörű színárnyalatokban csillogtak a fogadalmi templom előtt, és Théba városának terén összegyűlt nép fényes ünnepséggel várta a győztes Radamesz bevonulását; a fanfárok a nézőtér oldalán szólaltak meg, s a hatalmas teret minden irányból ellepte az ujjongó tömeg. De a színpadi kép minden díszé és látványosságá mellett sem „önállósult”, hanem a muzsikát és a cselekményt szolgálta. Az intím, két-három szereplőt foglalkoztató képek, amelyekben Verdi zenéje a lelki viaskodást ecseteli, belső feszültségük révén éppen olyan meggyőzően hatottak, mint a pompás tömegjelenetek. — Az előadást három világhírű művész neve fémjelezte: *Margaret Tynes*-é (Aida), *Zenaida Pally*-é (Amnerisz), *Luigi Ottolini*-é (Radamesz).

Az Aida sikerével szinte vetekedett a Moszkvai Nagyszínház balettkarának estje és Honegger Johanna a máglyán című oratóriuma.

Mindent összevetve: nem sima, de nagy utat tett meg Szeged zenei élete az elmúlt húsz év alatt az 1944 október 28-i Dankó-nótáktól és bűvészmutatványoktól az újjászületett szabadtéri játékokig.

VÁMOSI NAGY ISTVÁN

A „MÉRFOLDKŐ” C. ÜNNEPI ANTOLOGIÁRÓL

Minden nemzet történelmében vannak olyan kiemelkedő jelentőségű események, évfordulók, amikor — bár az idő múlása s a fejlődés állandó és szakadatlan — érdemes megállni és visszapillantani: nagy és mély összefüggések tárulhatnak fel, tanulságok leszűrésére adódik lehetőség, melyek a jövő küzdelmeiben haszonnal felhasználhatók, sőt: felhasználandók.

Visszapillantás óhaja nyomán születtek a 20 éves évfordulón ünnepi antológiáink — köztük a Szabolcsi Miklós szerkesztette *Mérföldkő* is, amely: szépirodalmi alkotások tükrében igyekszik bemutatni a magyar nép által az utolsó emberöltőben megtett út fontosabb állomásait. Ez a szerkesztői szándék a kötetbe került művekkel szemben elsőrendű követelményként az adott történelmi pillanat hű, művészi ábrázolását állította.

Az antológia — bár a fentiekből következően nem „irodalomtörténet centrikus” — mégis — jelentős erénye ez — néhány vonatkozásban találó képet ad irodalmunknak az utolsó öt évtizedben megtett útjáról is.

A *Mérföldkő* első részének első fele talán a legszínvonalasabb; a 30-as éveket bemutató művek együttese: József Attila, Móricz Zsigmond, Nagy Lajos, Gelléri Andor Endre, Déry Tibor, Bálint György és Radnóti Miklós írásai megdöbbentő erővel tárják elénk azt a világot, ahol a paraszt vágyainak netovábbja az egyszeri jóllakás, ahol a munka nélküli férfit már egy fillér is boldoggá tette, hol az emberi érzéseket és kapcsolatokat felőrli és megmérgezi az állandó nyomor, a máról holnapra élés embert, jellemet kikezdő létbizonytalansága, hol a rend alapja a jogtalanság s az erőszak, hol a szív csak „kartotékadat”, s az pusztul el, aki igaz marad, hol elszánt, szívós harcot folytat egymással az elnyomás és az igazság a jelen és jövő birtoklásáért. A magyar irodalom általános balrafordulásának, fellendülésének ideje ez, a József Attila költészetében beteljesülő magyar szocialista irodalom és a népi mozgalom virágkora. Az antológiának ebben a részében a munkásosztály sorsát és küzdelmeit bemutató írói alkotások — József Attila, Déry Tibor, Nagy Lajos művei — kitűnő, szinte utolérhetetlen együttest alkotnak; ennek nagy fénye mellett a parasztsors, a vergődő falu ábrázolása már-már halványabbnak tűnik.

A felszabadulást közvetlenül megelőző korszak nagy nemzeti és emberi tragédiái, a feleszméltek és elszántak kicsiny csapatának küzdelmeit tükrözik az első rész sorrendben utolsó írásai. A művészi színvonal a korábban méltatott írók alatt marad. (Ezt, az emberi jellemet és kapcsolatokat nagy próbára tevő, tragikus konfliktusokban rendkívül gazdag kort — hosszú mellőzés után — csak nemrég kezdte felfedezni irodalmunk: különösen drámánk.)